

ЮХИМЮК О. М.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВИХ ЗАСТЕРЕЖЕНЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА

Реалізація закону, а саме втілення в життя його приписів, можливе за допомогою правових та організаційних засобів, які повинні закладатися у норми права через систему застережень. Це викликає необхідність дослідження ролі правових застережень в правореалізаційному процесі. Тим паче, що правове регулювання неможливе без норм права, а останні в свою чергу без дотримання певних правил та умов. Дослідження умов застосування правових (юридичних) застережень, які вважаються частиною норми права, дозволить підвищити ефективність та роль даного прийому юридичної техніки.

У науковій літературі правове застереження визначене як соціально зумовлена умова (заява, положення), що має спеціальну нормативно-

лексичну форму, що частково змінює зміст або обсяг дії норми права, створює новий правовий режим, виступає формою узгодження інтересів і спричиняє певні юридичні наслідки [1, с. 20].

Із зазначеної дефініції видно, що, що правові (юридичні) застереження виступають досить важливим прийомом юридичної техніки, який безпосередньо впливає на процес реалізації та застосування норм права. Таких вплив має кілька аспектів, зокрема правове (юридичне) застереження частково змінює зміст або обсяг дії норми права та створює новий правовий режим. Більше того правове (юридичне) застереження виступає формою узгодження інтересів та спричиняє певні юридичні наслідки.

Правові (юридичні) застереження виступають одним із головних елементів системи забезпечення дії норми права та, незважаючи на всі позитивні сторони застережень, сьогодні все ж існує чимало проблем із використанням правових (юридичних) застережень у вітчизняному законодавстві.

Правове (юридичне) застереження дозволяє застосовувати приписи загальної норми до обставин конкретних випадків, тому для позитивної його дії застереження повинно бути сформульоване коротко, без зайвих понять та багатослівних пояснень. Саме завдяки формі вираження правового (юридичного) застереження можна встановити позитивні правові звороти та закріпити дієві формулювання. Вдало сформульовані правові застереження забезпечують точність та економію правової норми.

На нашу думку, саме дотримання якісного показника правових (юридичних) застережень поставить нормативно-правовий акт на вищий рівень виконуваності. Правове (юридичне) застереження слід вважати нормативним, якщо воно є точним та зрозумілим.

Важливим недоліком для точного сприйняття правових (юридичних) застережень є часте вживання в їх тексті подвійних заперечень, що призводить до низького рівня сприйняття та неоднозначного застосування норми права. Наприклад, ч. 4 ст. 94 Конституції України : «Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування». [2]

Чимало застережень, які зустрічаються в українському законодавстві, вказують на певну невизначеність норми права. Так, наприклад, можемо спостерігати вирази «якщо інше не визначено законом», «та в інших випадках, передбачених законом». Отже, закладається можливість залучення норм інших галузей права в регулюванні зазначеного предмета. Для прикладу можна взяти також прийняті зміни щодо правосуддя, а саме стаття 127 Конституції: «Правосуддя здійснюють судді. У визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних». [2]

Такі норми передбачають відкритий перелік певних підстав чи умов, передбачених законодавством. Вказаний підхід використання правових (юридичних) застережень, на нашу думку, не зовсім виправданий, оскільки передбачає широку сферу дії норми права та часте зловживання правом, як з боку законодавця, так і правозастосувача. Тож правове (юридичне) застереження варто застосовувати лише в тих межах, які передбачені самою нормою права.

Правові (юридичні) застереження слід застосовувати лише в чітко визначених межах, адже застереження може бути як засобом конструювання норми та розширення дії права, так і засобом зловживання правом. Відповідно до ч. 1 ст. 33 Конституції України: «Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом». [2] Очевидно, правові (юридичні) застереження, які передбачають винятки, приводять до множинності сумнівів правомірності зазначеної поведінки у нормі права, тому потрібно зазначити винятки-випадки, навіть якщо їх є багато.

Не менш важливим аспектом також вважається механізм забезпечення правових (юридичних) застережень. Для прикладу, в ст. 3 Конституції України зазначено, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». [2] Разом з тим, саме ці права часто зазнають втручання саме зі сторони держави. Це ілюструє вже стаття 32 Конституції України: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України» [2].

Отож, місце правових (юридичних) застережень потребує вивчення та переосмислення, напрацювання теоретичних розробок, а також їх втілення в ході реалізації норм права. Разом з тим, використання правових (юридичних) застережень у вітчизняних нормативно-правових актах, в тому числі в Конституції України, має бути виваженим та обґрунтованим, оскільки це якісно впливає на процес реалізації норм права.

Список використаної літератури:

1. Шутак І. Д. Юридична техніка: теорія правових застережень : [навч. посіб. для вищих навч. закл.] / І. Д. Шутак. — Івано — Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. — 260 с.
2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року з наступними змінами і доповненнями. — К., 2016. — 56 с.